

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה –

"כל ישראל ערבין זה בזה"

רציונל ומטרות היחידה

■ יום הזיכרון הוא יום שבו אנו משתתפים בצער המשפחות ששכלו את יקיריהם שנפלו בעת שירותם הצבאי, יום שאנו זוכרים בו את הנופלים וחולקים להם כבוד. בימינו גברה עוד יותר החשיבות לעסוק במשמעותו של יום זה: החברה הישראלית כיום נוטה לאמץ ערכים אינדיווידואליסטיים ולנטוש את ערך הערבות ההדדית. לנטייה זו יש השלכות גם על היחס לשירות הצבאי – החיילים המקדישים למדינה את השנים היפות של חייהם ואף מסכנים את חייהם כדי להגן עליה ועל תושביה, נחשבים בעיני יותר ויותר בני נוער ל"פרייארים".

■ ביחידה הזאת אנו מבקשים להשיג שלוש מטרות:

- התלמידים יבינו את מהות היום.
- התלמידים ידונו בערך הערבות ההדדית.
- התלמידים יעריכו את נכונותם של החיילים לשרת את עמם ומדינתם ואת אומץ לבם.

■ בתחילת שנות האלפיים הוחלט כי יום הזיכרון יוקדש גם לזכר האזרחים קורבנות פעולות האיבה. מכיוון שהזמן העומד לרשותכם להוראת יחידה זו קצר, בחרנו להזכיר עניין חשוב זה, אך לא להתמקד בו, שהרי "תפסת מרובה – לא תפסת".

ואם הזמן קצר...

ואם הזמן קצר ולא תוכלו ללמד את כל היחידה, אנו ממליצים להעדיף את הוראת המדורים האלה:

1. תעודת זהות (מושגי יסוד)
2. פותחים ספר (ובעיקר המקור "כל ישראל ערבין זה בזה")
3. בסימן קריאה (השיר "בלדה לחובש")
4. דף העבודה

תעודת זהות: (חזרה על מושגי יסוד

■ רצוי להבהיר לתלמידים את הצירופים ואת המילים "חללי צה"ל", "איבה" ו"פעולות האיבה".

■ אפשר להוסיף שבתחילת שנות האלפיים הוחלט שגם זכרם של נפגעי פעולות האיבה יונצח באופן רשמי ביום הזיכרון, נוסף על זכרם של חללי מערכות ישראל. ההיגיון שעמד מאחורי ההחלטה היה שהאזרחים שנרצחו בפיגועי טרור, כמו החיילים, הם קורבנות של מעשים המבקשים לפגוע במדינת ישראל ובישראלים, ומן הראוי שנתייחד עם זכרם של אלו ואלו ביום אחד. כך יחושו גם המשפחות ששכלו את יקיריהם בפיגועים באהדת העם.

■ נוסף על כך, רצוי להזכיר שיום הזיכרון נקבע ליום שלפני יום העצמאות, ולשוחח בקצרה על משמעות הסמיכות הזאת (סמל לכך שחללי צה"ל קיפחו את חייהם בעת ששרתו בצבא והגנו על המדינה), ועל קושי של בני המשפחות השכולות לעבור מיום שהוא כולו אבל לחגיגות יום העצמאות. (סוגיה זו נידונה ביחידה המוקדשת ליום הזיכרון בתכנית "מעגל החגים שלי" לכיתה ג', עמ' 51).

מעצב לשמחה

מיד פאָשר יום הזכרון מסתים, מתחיל יום העצמאות.
זיין לא השגנו את השלום, אך יש לנו מדינה, ועל כך יש לשמח.

אבא: "איך היה הטקס היום בכית הספר?"

חני: "עצוב ומקבד... גם שמח".

אבא: "שמח?"

חני: "בסוף הטקס היה שמח כי דברו על יום העצמאות שמגיע מיד לאחר יום

הזכרון. משכתי על המשפחות השפולות - בנדאי קשה להן מאוד לעבר מאכל

לשמחה, בנדאי קשה להן מאוד לשמח ביום העצמאות.

אבא: "אבל נראה לי שזכרון לזכר את החילים שנגזלו דנקא יום לפני יום

העצמאות, כי הם נתנו את חייהם כדי להגן על ארצנו. אולי דנקא מחשבה זו

תנחם מעט את משפחותיהם".

מה על הפרק?

מדור זה מציג לתלמידים את נושא היחידה.

הקומיקס

הדמויות בקומיקס דנות במהות יום הזיכרון ומשוחחות על השאלה מדוע מקדישים יום זיכרון לאומי לחללי צה"ל.

לאחר הקריאה אפשר להעלות שאלות נוספות, כגון –

- מדוע אנשים מסכנים את חייהם בשביל אחרים?
- מה עלול לקרות למדינה (שאויביה רבים) אם אף אחד לא יסכים להסתכן בשביל אחרים?

■ ■ מקור א' ■ ■

כל ישראל ערבין זה בזה.
(תלמוד בבלי, מסכת שבועות, דף ל"ט ע"א)

■ כדאי להתמקד במילת המפתח "ערבין". זו מילה "קשה", מילה שאינה שגורה בפיהם של התלמידים. "עֲרֵבוּת" היא אחריות, התחייבות (ראו מילון אבן-שושן). העֲרֵב לאדם אחר הוא מי שקיבל אחריות למה שיקרה, או יעשה, לאדם האחר (בדרך כלל, מתוך אכפתיות כלפיו, אך לא בהכרח).
רצוי לציין כי המילים "ערבות" ו"התערבות" נגזרות מאותו השורש: ע-ר-ב.

למורה בלבד

הידעתם?

עֲרֵב הוא כאמור למעלה אדם שבחר לקשור (לערב) את גורלו בגורלו של אדם אחד. אך גם המילים תערובת ועירוב נגזרות מהשורש ע-ר-ב. ובכן, עֲרֵב הוא שמן של השעות ביממה שאי אפשר להבחין בהן בבירור בין יום ללילה, בהן צבעי השמים מתערבבים זה עם זה ואי אפשר להבחין בין צבעים קרובים זה לזה.

■ משמעות האמרה:

אפשר לשאול את התלמידים כיצד היו מבטאים את תוכנה של האמרה "כל ישראל ערבין זה בזה" במילים שלהם.
חשוב להסביר כי –
- בהקשר זה, משמעותה של המילה "ישראל" אינה שם המדינה או שם אדם אלא קיצור של "עם ישראל", כלומר "כל היהודים".
- "זה בזה" משמעו "זה לזה".

דוגמאות לסולידריות יהודית הן, למשל, החלטת ממשלת ישראל להעלות ארצה את יהודי אתיופיה על חשבונה, כדי להצילם מהרדיפות האנטישמיות שהחמירו בארץ מוצאם לאחר תהפוכות פוליטיות ("מבצע משה" בשנים 1984-1985 ו"מבצע שלמה" בשנת 1991). מכיוון שהיחידה עוסקת ביום הזיכרון, רצוי לציין שצה"ל היה מעורב במבצעים האלה.

ו"בכיוון ההפוך" – תרומותיהם הכספיות של יהודי העולם למדינת ישראל. במדור "צוהר לעולם" נביא דוגמה נוספת לערבות הדדית. שם מוזכרים אתרים שאפשר לתרום בהם כספים לטובת חיילי צה"ל. התרומות מתקבלות גם מהארץ וגם מחוצה לה.

- בשלב זה רצוי להפנות את התלמידים לשאלות 1-3 בחוברת לתלמידים.
- בדיון בעקבות שאלה 2 ("מתי רצוי להתערב"), כדאי להדגיש את מידת הצורך של האחר בהתערבות שלנו –
 - האם באמת ביכולתנו לעזור לו לפתור בעיה, או שהמעורבות שלנו עלולה להפריע?
 - האם האחר מעוניין בהתערבות שלנו ורואה בה עזרה מבורכת, או שהוא רואה בה פגיעה בעצמאותו?

- כדאי גם להצביע על מצבים שבהם ההתערבות, או המעורבות, הכרחיות:
 - מעורבות במקרים הנוגעים לכלל. למשל, על כל התלמידים להשתתף בניקיון הכיתה.
 - התערבות במקרים שיש בהם סכנת נפשות, או סכנה לפגיעה חמורה, אם לא נתערב. למשל, ילד גדול צריך "להתערב" אם הוא רואה ילד בן פחות מ-9 עומד לחצות את הכביש לבדו.
 - התערבות במקרים שיש בהם סוגיות מוסריות. למשל, התערבות בשיחתם של ילדים הדנים בהחרמת ילד אחר.
- בעקבות שאלה 3 אפשר לשאול באיזו מידה השירות בצבא (שהוא שירות חובה), משתייך לשלוש הקטגוריות שהזכרנו עתה.
 - כדי להתקיים מדינת ישראל חייבת שיהיה לה צבא, וראוי שהכול ישתתפו במאמץ הכרוך בקיומו).

■ ■ דף עבודה ■ ■

- דף העבודה שבסוף היחידה עוסק בתרומתו של כל אחד מחילות צה"ל.
- לפניכם התשובות לשאלות המופיעות בו –
- שאלה 1: השייטת, הטייסים
 - שאלה 2 : הגבול הימי
 - שאלה 3: מטוס ללא טייס אפשר לשלוח למשימות מסוכנות ביותר משום שאין חשש לחיי הטייס.
 - שאלה 4: א. חיל המודיעין
 - שאלה 5: הרמטכ"ל (ראש המטה הכללי)
 - שאלה 6: הצבא צריך את כולם!

■ ■ מקור ב': תפילת יזכור ■ ■

- בטקסי האזכרה הרבים ביום הזיכרון נאמרות, בין היתר, שתי תפילות: האחת "תפילת יזכור" והשנייה "תפילת אל מלא רחמים". השנה נתמקד בתפילת יזכור.
- בשנים האחרונות הוסיפו לתפילות אלו משפטים המזכירים את נפגעי פעולות האיבה.
- לתפילת יזכור נוסחים רבים. אחד ההבדלים העיקריים בין הנוסחים הוא בפתחת התפילה: יש נוסחים המתחילים במילים "יזכור אלוהים" ויש המתחילים במילים "יזכור עם ישראל" (אך בכולם, החלק השני של התפילה מתחיל במילים "יזכור עם ישראל"). חשוב להבהיר לתלמידים את מילות התפילה. המילה "תקומה" בתפילה אינה "הקמה" בלבד אלא גם "קיום".
- לאחר לימוד התפילה נבקש מהתלמידים לחפש במילותיה ביטויים המביעים את האחריות שקיבלו על עצמם חללי צה"ל ("מלחמה על תקומת ישראל", "מסירות נפש").
- תוכלו למצוא את התפילות "יזכור" ו"אל מלא רחמים" ליום הזיכרון בסידור "שירת הלב" בהוצאת קרן תל"י, ירושלים תשס"ח, עמ' 192.

■ במקום תפילת "זכור" או נוסף עליה, אפשר להביא בפני התלמידים את התפילה "מי שבירך לחיילי צה"ל". תפילה זו הם למדו בשנה שעברה בתכנית "מעגל החגים שלי" לכיתה ג' (עמ' 51).

פעילות נוספת:

התפילה לשלום חיילי צה"ל היא תפילה חדשה יחסית. תפילה זו תוקנה בידי הרבנות הראשית לישראל סמוך לקום המדינה, ומאוחר יותר הוכנסו בה שינויים שונים, וגם לה יש נוסחים שונים. ברוב בתי הכנסת אומרים תפילה זו מדי שבת לאחר קריאת התורה.

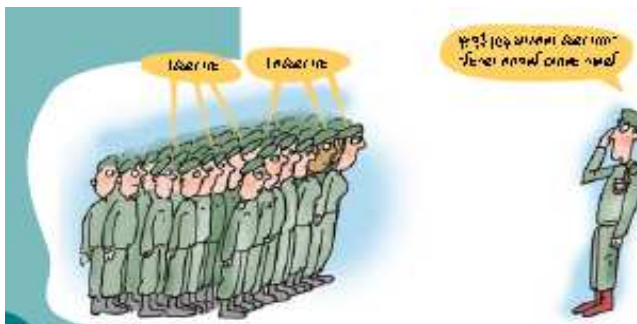
מי שִׁבְּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבָרְכֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְאֲמוֹתֵינוּ שְׂרָה רַבֵּקָה רָחֵל וְלֵאָה,
 הוּא יְבָרֵךְ אֶת חֵילֵי צְבָא הַגָּנָה לְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׂאֵר מְגִנֵי עַמּוֹנוּ, הַעוֹמְדִים עַל מְשַׁמְרֵתָם.
 יִשְׁמְרֵם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְיִצְיִלֵם מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמְכַל נֶגַע וּמַחֲלָה, וְיִשְׁלַח בְּרַכָּה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיָהֶם,
 וְיִקְיָם בָּהֶם הַפְּתוּב
 "וְנִכְתְּתוּ חֲרָבֵי תֵיחֶם לְאֵתִים וְחֲנִיתֵי תֵיחֶם לְמַזְמְרוֹת לֹא יִשְׂאוּ גוֹי אֶל גוֹי חֲרָב וְלֹא יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה.
 וְיָשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ וְאִין מִחְרִיד" (מיכה ד, ג-ד).
 וְנִאֲמַר אָמֵן.
 (סידור שירת הלב, עמ' 84)

אפשר לשאול: מהן המשימות של חיילי צה"ל המוזכרות בתפילה? בתפילה אנו מבקשים שהאלוהים יצליח מעשי ידי החיילים ("וְיִשְׁלַח בְּרַכָּה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיָהֶם"), ועם זאת, מביעים את השאיפה שתתגשם הנבואה שלא יהיה עוד צורך בנשק ושלא תהינה עוד מלחמות.

■ ■ ■ מקור ג': "חזקו ואמצו" ■ ■ ■

■ קריאת פסוק ו' מפרק א' בספר יהושע והסבר על ההקשר שבו נאמרו.

■ רצוי להבהיר כי המילים "חזקו ואמצו" אינן פקודות, אלא ברכות – כוח ואומץ הן תכונות המסייעות לחיילים למלא את תפקידם במצבים הקשים שהם עלולים להימצא בהם.

■ רצוי להפנות את תשומת לבם של התלמידים לכך שהברכה "חזקו ואמצו" היא איחול לעתיד. לעומת זאת, "יישר כוח" הוא ביטוי של שבח, תודה, עידוד

וחיזוק הנאמר על מעשה ראוי שכבר נעשה.

היום אנו משתמשים בשני הביטויים כדי לברך אנשים העומדים בפני משימה קשה או השלימו משימה קשה, גם אם משימה זו אינה קשורה בלחימה. למשל, אפשר לאחל "חזק ואמץ" לתלמיד המתכונן למבחן ו"יישר כוחך" לתלמיד שהצליח במבחן. אפשר להוסיף שגם את מי שעולים לתורה נהוג לברך ב"יישר כוח" אחרי העלייה.

בסימן קריאה: "בלדה לחובש"

■ על השיר:

השיר נכתב בשנת 1956, אך הולחן והושר רק לאחר מלחמת ששת הימים ובתודעת העם הוא קשור אליה. הפזמונאי דן אלמגור סיפר שכתב את השיר "בלדה לחובש" בעקבות מקרה אמיתי שאירע במלחמת העצמאות. אם הדבר אפשרי, מומלץ להשמיע לתלמידים את השיר.

למורה בלבד

וכך אומר המדרש על מילות הפסוק "וְחַי אַחִיךָ עִמָּךְ" (ויקרא, פרק כ"ה פסוק ל"ו):

שנים שהיו הולכים במדבר, ואין ביד אחד אלא קיתון של מים, אם שותהו אחד – מגיע ליישוב, ואם שותים אותו שניים – מתים. דרש בן פטורי: ישתו שניהם וימותו, שנאמר "וְחַי אַחִיךָ עִמָּךְ". אמר לו רבי עקיבא: "וְחַי אַחִיךָ עִמָּךְ – חייך קודמים לחיי חברך". (ספרא, פרשת בהר, סימן ע"ה)

■ המסורת היהודית אינה דורשת מאדם להקריב את חייו למען הצלת חיי אדם אחר.

חז"ל לימדו ש"כל ישראל ערביין זה בזה" אך גם ש"חייך קודמים לחיי חברך" (דברי רבי עקיבא במדרש, ראו מסגרת).

ואולם... בפעילות הצבאית חיילים יכולים להיקלע למצבים מורכבים הדורשים מהם להכריע הכרעות קשות, ועל אף שקוד האטי של צה"ל (רוח צה"ל) יונק מערכי היהדות, הוא בכל זאת קובע ש"בעת לחימה [החייל] יסכן את עצמו ואת רעיו במידה הנדרשת לביצוע המשימה". בכך הוא מעלה את ערכי הרעות, האחריות והגנה על המדינה מעל ערך החיים. בכך הוא גם מבקש להעניק לחיילים את הביטחון שלא ינטשו אותם.

בשיר "בלדה לחובש" מסופר על חובש שהחליט לא לנטוש פצוע בשדה הקרב ולמרבה הצער נהרג בעצמו.

בכיתה, אפשר לדון במחשבות החובש אשר הביאו אותו להסתכן למען הצלתו של החייל הפצוע.

■ הצעה לפעילות יצירתית: בקשו מהתלמידים להוסיף בית לשיר, בית שבו מודה הפצוע שנשאר בחיים למצילו על שהשליך את חייו מנגד כדי להציל את חייו.

צוהר לעולם

■ האתרים המוזכרים במדור כתובים אנגלית (אפשר לשאול את התלמידים, למה לדעתכם זה כך? למי מכוון האתר במיוחד? – ליהודי התפוצות).

לתלמידים נציע פעילות לבקר באתר "האגודה למען החייל" (בעברית) ולגלוש בו כדי לגלות איזה סוג של תמיכה אגודה זו מעניקה לחיילים.

■ אפשר לחלק משימות שונות לקבוצות.

למשל, אפשר לבקש מכל קבוצה להביא לכיתה תשובות לאחת השאלות האלה:

מהם בתי חייל? איפה בארץ יש בתי חייל?

מה עושים מתנדבי האגודה למען החייל?

מה בנתה האגודה בשביל החיילים?

למי היא מעניקה מלגות?

כיצד אפשר לאמץ חיל או יחידה של חיילים?

מהו "מועדון יותר" ומה סיסמתו?

■ אפשר להציע לתלמידים להכין חבילות שי שיישלחו ליחידות של חיילים הקשורים לבני

הכיתה (אחים, בני דודים וכדומה).

כדאי לצרף לחבילת השי מכתבים אישיים מתלמידי הכיתה לחיילים (רצוי להציע לילדים לכלול

מילות תודה לחיילים, ברכות הצלחה ואיחולים ששירותם יהיה קל וכו')

על קצה הלשון

המדור הזה עוסק הפעם בגלגולו של ביטוי שגור. הביטוי "חייל

משחק" שחוק כל כך שלרוב איננו עוצרים לחשוב מאין הגיע.

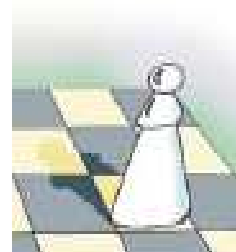
במשחקי לוח רבים אנחנו משתמשים ב"חיילים". בדרך כלל, כל חייל

משחק (או קבוצת חיילי משחק) מייצג את אחד השחקנים. כאשר

אנחנו רוצים לומר שאדם מסוים, או קבוצת אנשים, אינם פועלים

באופן רצוני ועצמאי אלא נשלטים בידי אחרים, אנו מכנים אותם

"חיילי משחק".

סמלים מספרים

■ ביום הכאוב הזה לא רצינו לסיים את היחידה בשעשועון.

■ במקום המדור "חידת חג", נזמין את התלמידים להכיר את סמל

צה"ל ולנתחו (ראו בחוברת לתלמידים).

בעקבות השאלה: מדוע, לדעתכם, החרב וענפי הזית מצוירים מעל

המגן דוד? חשוב להבהיר כי צה"ל הוא אכן צבא הגנה – הוא אינו

שואף להילחם ולהשתמש בנשק שברשותו, אלא להרתיע את כל

המבקש את רעת ישראל ותושביה. משום כך החרב (סמל הכוח המרתיע) וענפי הזית (סמל השלום)

נמצאים מעל המגן דוד (סמל העם היהודי) כאילו הם מגינים עליו.

אפשר לפרש זאת גם אחרת: העם היהודי (המגן דוד) "עומד מאחורי" הצבא שלו (החרב) וערך

השלום (ענפי הזית).

דף עבודה: הכול תורמים!

בצה"ל 16 חילות. כל חיל וחיל אחראי על היבט אחר של ביטחון ישראל, וכולם יחד מאפשרים לצבא שלנו לשמור על מדינתנו ועלינו. כול החילות חשובים וכולם תורמים! עתה נראה כיצד.

חילות היבשה

1. לפניכם רשימה של יחידות צבאיות. **מחקו** את שמות היחידות שאינן שייכות לחילות היבשה:
גולני, גבעתי, משמר הגבול, הנח"ל, השייטת, יחידת המסתערבים, התותחנים, הטייסים, יחידות השריון, יחידת החבלנים (המסלקים פצצות ומוקשים)

חיל הים

2. על איזה גבול של מדינת ישראל שומר חיל הים?

חיל האוויר

3. לחיל האוויר מסוקים ומטוסים.
בחיל זה גם כוחות נ"מ (נ"מ – נגד מטוסים, כוחות האחראים לשיגור טילים נגד מטוסי האויב).
בין המטוסים של חיל האוויר, יש גם **מזל"טים** (=מטוסים זעירים ללא טייסים) המכונים מהקרקה. לדעתכם, מה יתרונו של מטוס ללא טייס?

כדי שהחיילים המשרתים בחילות שהזכרנו למעלה יוכלו למלא את תפקידיהם כראוי, הם זקוקים לשירותים שמספקים להם חיילים מחילות אחרים ומיחידות אחרות.

4. מה שמו של החיל שהחיילים המשרתים בו אוספים מידע בטחוני?

א. חיל המודיעין	ג. חיל החינוך
ב. חיל הים	ד. חיל אוויר

כדי שהצבא שלנו יפעל ביעילות, עומדת בראשו קבוצה בכירה של מפקדים הנקראת "המטה הכללי". חברי "המטה הכללי" מרכזים את הנתונים על כל חיל וחיל ואת המידע על האויב שחיל המודיעין אוסף, מחליטים מה נכון לעשות ומחלקים את המשימות לחילות השונים.

5. כיצד נקרא האדם העומד בראש המטה הכללי?

א. נשיא המדינה	ג. הרמטכ"ל
ב. ראש הממשלה	ד. חבר כנסת

6. נוסף על החיילים הקרביים, משרתים בצבא גם חיילים הדואגים שכל צורכי הצבא ימולאו. לפניכם רשימה של מקצועות. סמנו ב-V את המקצועות שלדעתכם הצבא זקוק להם.

רופאים וחובשים	אנשי מחשבים	טבחים
ליצנים	נהגים	מכונאי
זמרים	מחסנאים	

